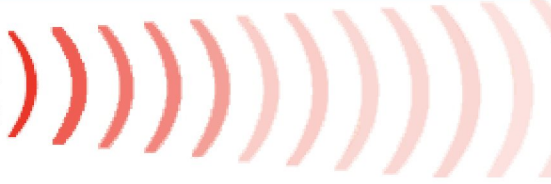


VAMMAISFOORUMI
Vammaisjärjestöjen yhteinen ääni



Sosiaali- ja terveysministeriö
kirjaamo@stm.fi

Viite Lausuntopyyntö VN/21145/2020

Asia Lausuntovastaus

Vammaisfoorumi ry on 28 valtakunnallisen vammaisjärjestön yhteistyöjärjestö, jonka tarkoituksena on YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti edistää vammaisten ihmisten tasa-arvoa ja yhdenvertaisen osallistumisen mahdollisuuksia yhteiskunnassa. Vammaisfoorumi edustaa jäsenjärjestöjensä kautta noin 223 000 vammaista ja pitkäaikaissairasta henkilöä.

Yleistä

Vammaisfoorumi kiittää sosiaali- ja terveysministeriötä mahdollisuudesta lausua työryhmän loppuraporttiluonnoksesta koskien Sosiaali- ja terveysministeriön toimialan lupa-, ohjaus- ja valvontatehtävien uudelleenjärjestelymahdollisuudet -selvitystyön ensimmäistä vaihetta.

Vastauksena kysymyksiinne esitämme seuraavaa:

Vammaisfoorumi ottaa luonnokseen kantaa perus- ja ihmisoikeuksien, erityisesti YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 27/2016) ja lasten oikeuksien sopimuksen näkökulmasta.

Suomi on ratifioinut YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 27/2016). Yleissopimus on Suomessa lakina voimassa. Suomen valtion on sopimuspuolena toteutettava kaikki asianmukaiset lainsäädännölliset, hallinnolliset ja muut toimet yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien täytäntöön panemiseksi. Yleissopimuksen tarkoituksena on edistää, suojella ja taata vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet sekä edistää vammaisten henkilöiden ihmisarvon kunnioittamista. Yleissopimus takaa vammaiselle henkilölle oikeuden elää itsenäisesti osana yhteisöä. Peruspalveluiden tulee olla vammaisen henkilön saavutettavissa. Tarvittaessa tulee olla saatavilla myös yksilöllisiä erityispalveluita.

Yleissopimuksen 4.3 artiklan mukaisesti kaikissa vammaisia henkilöitä koskevissa päätöksentekoprosesseissa on neuvoteltava tiiviisti vammaisten

henkilöiden kanssa sekä osallistettava heidät heitä edustavien järjestöjen kautta. Vammaisyleissopimusta valvova YK:n vammaiskomitea on antanut osallistamisvelvoitetta koskevan yleiskommentin (General Comment 7: Article 4.3 and 33.3: Participation with persons with disabilities in the implementation and monitoring of the Convention), jossa on tarkennettu sitä, mitä osallistamisvelvoitteen täysimääräinen toteutuminen sopimuspuolilta edellyttää.

Osallistamisvelvoite koskee nimenomaisesti lainsäädännön sekä yleissopimuksen laatimis- ja toimeenpanoprosessia, mutta ulottuu yhtä lailla kaikkeen muuhun vammaisia koskevaan päätöksentekoon. Artiklan määräysten toteutuminen edellyttää viranomaisilta oma-aloitteista aktiivisuutta vammaisten henkilöiden mukaan ottamiseksi eri prosesseihin. Osallistamisoikeuksien toteutumiseksi tulee varmistaa osallistamisprosessin esteettömyys ja saavutettavuus. Täysimääräinen ja tehokas osallistaminen sisältää vammaisten henkilöiden ottamisen mukaan paikallisiin, alueellisiin, kansallisiin ja kansainvälisiin päätöksentekoelimiin.

Sopimuksen 9 artikla velvoittaa sopimuspuolet toteuttamaan asianmukaiset toimet varmistukseksi vammaisille henkilöille muiden kanssa yhdenvertaisen pääsyn fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tiedottamiseen ja viestintään, muun muassa tieto- ja viestintäteknologiaan ja -järjestelmiin, sekä muihin yleisöille avoimiin ja tarjottaviin järjestelyihin ja palveluihin sekä kaupunki- että maaseutualueella.

Sopimuksen 25 artikla velvoittaa sopimuspuolet tunnustamaan vammaisten henkilöiden oikeuden parhaaseen mahdolliseen terveyden tasoon ilman syrjintää vammaisuuden perusteella. Sopimuspuolet järjestävät vammaisille henkilöille saman laajuiset, -laatuiset ja -tasoiset maksuttomat tai kohtuuhintaiset terveyspalvelut kuin muille. Lisäksi terveydenhuoltopalvelut tulee järjestää mahdollisimman lähellä ihmisten omia yhteisöjä, myös maaseudulla.

YK:n vammaisyleissopimuksen 26 artiklassa säädetään kuntoutuksesta. Se velvoittaa sopimuspuolet toteuttamaan tehokkaat ja asianmukaiset toimet, jotta vammaiset henkilöt voisivat saavuttaa ja säilyttää mahdollisimman suuren itsenäisyyden, täysimääräiset ruumiilliset, henkiset, sosiaaliset ja ammatilliset kyvyt sekä täysimääräisen osallisuuden ja osallistumisen kaikilla elämänalueilla. Palveluilla ja ohjelmilla tuetaan osallistumista ja osallisuutta yhteisöön ja kaikkiin yhteiskunnan osa-alueisiin ja ne ovat vapaaehtoisia ja vammaisten henkilöiden saatavilla mahdollisimman lähellä heidän omia yhteisöjään, myös maaseudulla.

1. Onko ratkaisuehdotus mielestänne tarkoituksenmukainen sote-uudistuksen toteutuessa?

Vammaisfoorumi on sote-uudistusta koskevissa lausunnoissaan kiinnittänyt huomiota vammaisten asiakkaiden ja potilaiden asemaan ja heidän oikeuksiensa toteutumisen turvaamiseen, ml. lupa-, ohjaus- ja valvontajärjestelmiä asiakaslähtöisesti kehittämällä. Tähän on raportissa kiinnitetty huomiota, mitä on pidettävä hyvänä. Samoin on hyvää se, että esimerkiksi kehitysvammais-

ten ihmisten kasvatukseen ja sivistyspalveluihin liittyvät rajapintaongelmat tunnistetaan. Samoin kuin huomioidaan ongelmaksi asiakkaiden tarve asioida samassa asiakokonaisuudessa edelleen eri viranomaisten kanssa.

Vammaisyleissopimuksessa kiinnitetään voimakkaasti huomiota vammaisten henkilöiden oikeuteen saada heitä koskevista palveluista tietoa saavutettavassa muodossa. Siksi on hyvä, että digitalisoitumista käsiteltäessä on asianmukaisesti kiinnitetty huomiota julkisen hallinnon strategian sisältämään tavoitteeseen digitaalisen esteettömyyden edistämisestä. Tämä osaltaan edistää myös vammaisyleissopimuksen 9 artiklan mukaisten velvoitteiden toteutumista.

Esitellyistä vaihtoehdoista valittu malli on tarkoituksenmukainen ja vahvistaa osaltaan vammaisten ja pitkäaikaissairaiden asiakkaiden osalta sote-palvelujen häiriötöntä toteutumista muutuskautena. Ohjauksen ja valvonnan keskittäminen ja tehostaminen osaltaan parantaa asiakkaiden oikeusturvan piiriin pääsemistä vammaisyleissopimuksen 13 artiklan edellyttämällä tavalla.

Vammaisfoorumi haluaa kuitenkin korostaa huolta valvontaan liittyvien resurssien vähydestä, johon myös useat valvovat viranomaiset ovat ottaneet kantaa. Valvonta on siirtynyt pitkälle etukäteisvalvontaan ns. omavalvontaan. On kuitenkin välttämätöntä, että myös jälkikäteistä valvontaa resursoidaan ja tämä vastuu on keskeisesti valvovilla viranomaisilla. Siksi näemme tärkeäksi valvontavastuun resurssien lisäämisen alueilla ja sen, ettei sitä heikennetä miltään osin. Samoin haluamme huomauttaa siitä olennaisesta seikasta, että valvontaelimellä tulee olla mahdollisuus tehdä mahdollisimman itsenäistä ja riippumatonta työtä. Nykyinen ehdotus ei välttämättä näitä tarpeita sulje pois, mutta niihin olisi hyvin tärkeää kiinnittää huomiota jo tässä valmistelun vaiheessa.

Ongelmia on havaittu vammaisten ihmisten asumispalvelussa. Havaitut puutteet ovat liittyneet mm. lääkitysturvallisuuden asianmukaisuuteen, omavalvontasuunnitelmiin, asiakkaiden hoito- ja palvelusuunnitelmien päivittämiseen, terveydenhuollon palveluiden järjestämiseen, henkilöstön riittävyteen suhteessa asiakkaiden palvelutarpeeseen sekä henkilökunnan tehtävien organisointiin. Havaintojen perusteella on ilmeistä, että vammaispalveluiden valvontaa tulee jatkaa suunnitelmallisesti. Valvontaa tulee suunnata myös kotiin annettavien palveluiden valvontaan, joiden valvonta on viime vuosina jäänyt vähemmälle huomiolle tehostettuun asumispalveluun verrattuna. Korona-aikana asiakas- ja potilasturvallisuuden varmistaminen ja yhteistyö eri toimijoiden välillä ovat olleet entistäkin tärkeämpiä. Vammaisten ihmisten perusoikeuksia on perusteetta rajoitettu pandemian aikana, josta ovat osoituksena useat valvovien viranomaisten antamat ratkaisut. On tärkeä hahmottaa vammaisten asumispalveluiden ja kotiin annettavien palveluiden asiakkaiden perusoikeudet suhteessa terveysturvallisuuden toteuttamiseen.

2. Mikäli ratkaisuehdotus ei mielestänne ole tarkoituksenmukainen, millainen ratkaisuehdotus mielestänne parhaalla tavalla vastaisi todettuihin kehittämistarpeisiin sote-uudistuksen asettamassa kiireellisessä aikataulussa?

Ei kommentteja.

3. Mikäli ratkaisuehdotus päätetään toteuttaa, mitä toimeenpanon suunnittelussa tulisi erityisesti ottaa huomioon?

Ohjaus- ja valvontatehtävien riittävään resurssointiin on kiinnitettävä vakavaa huomiota, etenkin sote-uudistuksen merkittävässä järjestelmien muutostilanteessa.

Ohjausta tulee tehdä monikanavaisesti ja myös asiakkaat huomioiden. Monikielisyys ja selkeys on tärkeä ominaisuus.

Lupajärjestelmien digitaalisessa muutoksessa on huomattava se, että järjestelmien käyttäjien joukossa voi olla myös eri tavoin vammaisia henkilöitä. Siten kaikkien digitaalisten järjestelmien tulee olla alusta lähtien suunniteltu ja toteutettu saavutettavasti.

4. Mitä muuta haluatte tuoda esiin?

Raportti korostaa voimakkaasti turvallisuusnäkökulmaa. Vammaisfoorumi haluaa muistuttaa, että vammaisten ihmisten sote-palveluilla on useita tärkeitä ulottuvuuksia, kuten itsenäisen elämän ja itsemääräämisoikeuden toteutuminen. Sosiaalipalvelujen, erityisesti vammaispalvelujen, tavoitteena on mahdollistaa omannäköinen elämä, joka ei tyhjenny turvallisuuteen, vaan sisältää aktiivista toimintaa yhteisön osana, omien valintojen tekemistä ja toteuttamista. Ylikorostuneena turvallisuusnäkökulma rajoittaa ja vääristää palvelujen tarkoitusta, joka on turvata muiden kanssa yhdenvertaiset mahdollisuudet toimia yhteiskunnassa.

Lupa-, ohjaus-, ja valvontatehtävien nykyistä parempi organisointi parantaisi asiakkaiden oikeusturvaa. Uudistuksen jatkovaiheissa on tärkeä huomioida vammaisyleissopimuksen velvoite vammaisten ihmisten osallistamisesta heitä koskevaan päätöksentekoon heitä edustavien järjestöjen kautta. Vammaisfoorumi mielellään antaa asiantuntemuksensa käyttöönne jatkovalmistelun aikana.

Helsingissä 22.03.2021

VAMMAISFOORUMI RY

Sari Kokko
puheenjohtaja

Pirkko Mahlamäki
pääsihteeri

Lisätietoja: pääsihteeri Pirkko Mahlamäki, pirkko.mahlamaki@vammaisfoorumi.fi,
puh. 044 567 9077.